

önemli bir çalışmadır. Döneminde mezheplerin yayıldığı coğrafyaları ve Mâtürîdî âlimlerinin medreselerinde okutulan eserlerin listesini vermesi açısından ayrı bir değer taşır. İstanbul kütüphanelerinde pek çok nüshası bulunan kitap Seyit Bahçıvan tarafından yayımlanmıştır (Beyrut 1428/2007). Ülker Öktem eser hakkında doktora tezi hazırlamış ve teze metnin Türkçe tercümesini de eklemiştir (bk. bibl.).

2. Hâşiye ‘alâ Hâşiyeti’t-Tâlişî ‘alâ Şerhi’l-Me‘âlî’. Sirâceddin el-Urmvî’ye ait *Me‘âlî’u’l-envâr* adlı klasik mantık kitabına Hüsâmeddin Hasan el-Kâtî’nin yaptığı şerhe Muhyiddin et-Tâlişî tarafından yazılan hâşiye üzerine bir hâşiyedir. Eserin Süleymaniye Kütüphanesi’nde çeşitli yazma nüshaları mevcuttur (Esad Efendi, nr. 1946; Fâtih, nr. 3290).

3. Hâşiye ‘alâ Envârî’t-tenzîl ve esrârî’t-te’vîl. Kâdî Beyzâvî’nin tefsirine yapılan şerhin Yûnus sûresinin sonuna kadar olan hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Ayasofya, nr. 304; Nuruosmaniye Ktp., nr. 549).

4. Hâşiye ‘ale’d-Dürreti’l-fâhire li’l-Câmi. Abdurrahman-ı Câmî’ye ait eser için yazılan şerhin hâşiyesidir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 955/2).

5. Ta’likât ‘alâ ba‘zî’l-mevâzî’ min Menâhici’l-edille. İbn Rüşd’ün eserinin bazı bölümlerine düşülen notlardan ibaret olup Konya Yûsuf Ağa Kütüphanesi’nde bir nüshası mev-

cuttur (nr. 446).

6. Ta’likât ‘alâ emâkin muhtelife min Minhâci’s-sünne. İbn Teymiyye’nin eserinin bazı kısımlarına düşülen notlardan oluşmuştur (Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 559).

7. Risâle fi me‘âni’n-nefs (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3579/2; Âtîf Efendi, nr. 2797).

8. Risâle fi’l-mu‘arref bi’l-lâm (Süleymaniye Ktp., Fâtih, nr. 5349; Esad Efendi, nr. 3579).

9. İhtilâfû’s-Seyyid ve Sa‘diddin fi mesâ’ile şettâ. Seyyid Şerîf el-Cürçânî ile Sa‘deddin et-Teftâzânî arasındaki bazı meselelere dair ihtilâfları içerir (İstanbul 1278).

10. Risâle fi ‘alâkâti’l-mecâz. Belâgatta bir ilgi ve karîne ile gerçek anlamı dışında kullanılan kelime veya terkibi ifade eden mecazın beş temel unsurundan biri olan “alâka” kavramını ele alan bir risâledir (Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 3579/4; Fâtih, nr. 5416/2).

11. İzâhu ‘ibâreti’l-Mülteka fi secdeti’s-sehv. İbrâhim el-Halebî’ye ait eserin sehiv secdesi konusu üzerine yapılan bir şerhtir (İÜ Ktp., nr. 3726).

12. Risâle fi’l-hûsn ve’l-kubh (Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2128-2130).

BİBLİYOGRAFYA :

Mestcizâde Abdullah Efendi, *el-Mesâlik fi’l-hilâfiyyât beyne’l-mütekellimîn ve’l-hükemâ’* (nşr. Seyit Bahçıvan), Beyrut 1428/2007, s. 41-47, 69, 162-163, 222; Mestcizâde’nin “*Al-Hilâfiyyât Bayna al-Hukamâ’ Ma’a al-Mutakallimîn va al-Hilâfiyyât Bayna al-Mutazila*

Ma’a al-Aşâira va al-Hilâfiyyât Bayna al-Aşâira Ma’a al-Mâtürîdiyya” Adlı Eseri (haz. Ülker Öktem, doktora tezi, 1993), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 5-8; İsmet, *Tekmiletü’ş-Şekâik*, V, 127-129; *Sicill-i Osmânî*, III, 377; *Osmanlı Müellifleri*, II, 27-28; *Hediyyetü’l-‘ârifîn*, I, 483; Zirikî, *el-A‘lâm*, IV, 103; Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul 1974, II, 715; Ülker Öktem, “Mestcizâde’nin Filozoflara ve Felsefeye Bakışı”, *Prof. Dr. Süleyman Hayri Bolay Armağan Kitabı*, Ankara 2005, s. 569-575; a.m.f., “Hilâfiyyât, Mestcizâde ve ‘Hilâfiyyât’”, *AÜİFD*, XLVIII/2 (2007), s. 21-36; Ömer Aydın, *Türk Kelâm Bilginleri*, İstanbul 2004, s. 73-74; a.m.f., “Mestcizâde’nin ‘Hilâfiyyât’ İsimli Eserinin Kelâm İlmindeki Yeri ve Önemi”, *İl İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, İstanbul 2004, s. 45-63; Seyit Bahçıvan, “Mestcizâde ‘Abdullah Efendi ve kitabühü el-Mesâlik fi’l-hilâfiyyât’”, *‘Âlemü’l-mahtûtât ve’l-nevâdir*, XI/1, Riyad 1427/2006, s. 91-120.

YUSUF ŞEVKİ YAVUZ

MESTÛRE

(bk. MAH ŞEREF HAN).

MEŞREFÎ (المشرفي)

Ebû Hâmid Zeynülabidin (Muhammed) el-Arabî b. Abdilkâdir b. Ali
b. Mes’ûd el-Hasenî el-Meşrefî
el-Mu’askerî el-Fâsî
(ö. 1313/1895)

Cezayirli tarihçi, edip ve şair.

Mestcizâde Abdullah Efendi’nin *el-Mesâlik fi’l-hilâfiyyât beyne’l-mütekellimîn ve’l-hükemâ’* adlı eserinin ilk ve son sayfaları (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1458/1)

Cezayir’in batısındaki Muasker bölgesinde Garîs’e bağlı Kert köyünde doğdu. Meşârif diye anılan ulemâ ailesine mensuptur. Bazı kaynaklarda dedesine nisbetle Arabî b. Ali diye de anıldığı gibi babasının adı Ali, dedesininki Abdülkâdir, doğum yeri de Garîs olarak kaydedilir. Doksan yaşlarında vefat ettiğine dair bilgiden (İbn Sûde, *İhtâfû’l-muhtâlî*, I, 330; M. Muhyiddin el-Meşrefî, XXI, 7155) 1223 (1808) yılı dolaylarında doğduğu anlaşılmaktadır. Abbas b. İbrâhim, *el-Hûsâmü’l-Meşrefî’i*’yi 1285’te (1868) yazdığı sırada elli yaşına yaklaştığına dair kayda dayanarak 1230’ların (1820) ortalarında doğmuş olacağını yazar (*el-İlâm*, IX, 28). Ancak bu görüş diğer kaynaklarda verilen hayatının çeşitli safhalarıyla ilgili bilgilerle çelişmektedir. İlk dinî bilgileri fakih olan babasından alan Meşrefî köyünde hıfzını tamamladı. Derkâviyye’nin kurucusu Muhammed Arabî ed-Derkâvî’nin talebelerinden Şeyh Arabî ed-Vâsîti aracılığıyla bu tarikata intisap etti. Daha sonra gittiği Muasker’de aralarında Muhammed b. Abdullah Sakkât (Sakt) el-Meşrefî, Ebû Re’s el-Mu-

askerî, Ahmed b. Tihâmî, Abdülkâdir b. Mustafa b. Ahmer, Müstegânim'de Seyyid Muhammed b. Sâbir, Muhammed b. Âşir ve Abdülkâdir b. Kandûz, Tilimsân'da Muhammed b. Sa'd et-Tilimsânî, Muhammed el-Fahhâr gibi âlimlerin bulunduğu birçok hocadan çeşitli ilimler okudu. Hac seyahatleri sırasında ilerinde Mısır ve Hicaz ulemâsının da yer aldığı âlimlerden icâzet aldı (Kettânî, II, 577-578). 1240'ta (1824) gittiği Vehrân'da altı yıl kalarak tahsilini tamamladı. Fransızlar'ın ülkeyi işgal etmesi üzerine (1830) köyüne dönüp ders okutmaya başladı. Bu arada Mecâce bölgesine giderek öğrenim görmek istediye de umduğunu bulamadan geri döndü. *Tırşu'l-ahbâr* adlı eserinde verdiği bilgilerden Fransız güçlerine karşı Emîr Abdülkâdir el-Cezâirî'den önce babasının öncülüğünde mücadele ettikleri anlaşılmaktadır. Emîr Abdülkâdir'in mukavemetinin son bulmasının (1843) ardından 1844'te Mağrib'e gidip Fas şehrine yerleşti. Burada ders okutmakla meşgul oldu. Sultan I. Hasan'ın yakın maiyetinde bulunup onun bazı seyahatlerine eşlik etmesine rağmen bir kısım eserlerinde, yabancı kabul edilerek Fas ulemâsından ikinci sınıf müderris muamelesi gördüğünden, vakıfların maddî imkânlarından mahrum bırakıldığından şikâyet eder. Hac seyahati sırasında ilki 1265 (1849), ikincisi 1294'te (1877) olmak üzere iki defa Cezayir'e gitti. 1313'te (1895) Fas'ta vefat eden Meşrefî, Bâbüfütûh'un dışında Şeyh İbn Hirzihim'in türbesi yakınında defnedildi. Bazı kaynaklarda ölüm tarihi 1311 (1893) olarak kaydedilir.

Meşrefî'nin bazı eserleri sert üslûbunu yansıtan tenkit ve reddiye mahiyetindedir. Yöneticilere karşı hakkı söylemekten çekinmediği, güzel ve süratli yazı yazdığı belirtilir. Cezayir'in kültür tarihiyle ilgili hacimli eserinde Meşrefî'ye sıkça atıfta bulunan Ebü'l-Kâsım Sa'dullah'a göre tarihe dair geniş mâlûmatı yanında Meşrefî, ilmî bakımdan ileri bir çevrede yetişmiş ve araştırma metotlarını öğrenmiş olsaydı alanında benzersiz eserler ortaya koyabilecekti (*Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, VII, 403). Abdülhak Şeref, Meşrefî'nin *el-Hüsâmü'l-Meşrefî* adlı eseri üzerine hazırladığı doktora tezinden başka *el-Ârabî b. Abdilkâdir b. Âlî el-Meşrefî: Hayâtühû ve âşâruh* adıyla bir eser kaleme almıştır (Cezayir 2011).

Eserleri. 1. *Zahîretü'l-evâhîr ve'l-evvel fîmâ yeteğammenu (yentazim) min aĥbârî'd-düvel (er-Rihletü'l-Cezâ'iriyeye, Rihletü's-Şeyh el-Meşrefî)*. Altı bölümden

(bab) meydana gelen eserin ilk dört bölümünde özetle Hz. Âdem'den İslâmiyet'in doğuşuna kadar geçen olaylarla ilgili bilgi aktarılır. Müellif, 1849 ve 1877 yıllarında Cezayir'e yaptığı seyahatlerine ait müşahedelerine de yer verdiği beşinci bölümde İslâm'ın zuhurundan kendi zamanına kadar İslâm tarihini, Cezayir'de Osmanlı devrini ve Fransız işgali dönemini genişçe ele alır. Cezayir'deki Osmanlı yöneticilerinin uygulamalarından olumsuz ifadelerle (Abdülhak Şeref, *Kâne't-Târîhiyye*, sy. 20 [2013], s. 27) ve *Tırşu'l-ahbâr*'da yazdığı'nın aksine Emîr Abdülkâdir'den övgüyle söz etmesi dikkat çeker. Altıncı bölümde Mağrib'de Filâlîler dönemini I. Hasan zamanına (1873-1894) kadar getiren Meşrefî, Fas ve Cezayir'in müteahhirin ulemâsının biyografilerine, Cezayir'in çeşitli bölgeleri ve şehirleriyle ilgili mâlûmata yer vermiştir (Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, VII, 403-407; Rabat Umumi Ktp., nr. 2659K). Abdülhak Şeref bir makalesinde bu seyahatnâmeyi incelemiştir (bk. bibl.). Fransız şarkiyatçısı Henri Pérès, bir sempozyum tebliğinde (*Revue africaine*, LXXVI/362-363, Alger 1935, s. 259-270), bu eserle V. Muhammed Bayram'ın *Şafvetü'l-i'tibâr* adlı eserinin ilgili bölümlerine dayanarak Fransız işgalini Cezayir için olumlu göstermeye çalışmıştır (bu konudaki bir değerlendirme için bk. Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, VII, 404-405). 2. *el-Hüsâmü'l-Meşrefî li-kaḫ'i lisânî's-sâbbi'l-acrefî en-nâtık bi-hurâfâtî'l-ca'sûs seyyi'i'z-zan Ekensûs*. Muhammed b. Ahmed Ekensûs'un *el-Ceyşü'l-aremremü'l-humâsî* adlı tarihine yönelik eleştiriler içeren eser bir mukaddime, yedi bölüm ve bir hâtimeden meydana gelir. Eserde üçüncü bölümden itibaren sırasıyla I. İdris, müellif zamanında Mağrib'in çeşitli şehirlerindeki belli başlı zâviyeler, Fas Kadısı Abdülhâdî b. Abdullah el-Alevî, Sultan Ebû Zeyd b. Hişâm ve IV. Muhammed zamanında üst derecedeki bazı devlet görevlileri, IV. Muhammed'in geniş biyografisi, oğlu veliaht I. Hasan ve onun devrindeki üst düzey devlet görevlileri, sonuç bölümünde de Fas şehri ve şehrin XIX. yüzyıldaki tanınmış şahsiyetleri hakkında bilgi verilir (Rabat Umumi Ktp., nr. 1207, 2276K). Abdülhak Şeref Cezayir Vehrân Üniversitesi'nde eseri dördüncü bölümün sonuna kadar doktora tezi olarak neşre hazırlamıştır (2012). 3. *Nüzhëtü'l-ebşâr li-zevi'l-ma'rife ve'l-istibşâr tenfi'ani'l-mütেকâsile'l-vesene fi menâkıbi Ahmed b. Muhammed ve veledihî es-*

Seyyid el-Hasan (fi sîreti's-şeyḫayn el-Hasan ve vâlidihî Ahmed b. Muhammed et-Timkedestî). er-Rihletü's-Sûsiyye olarak da anılır. Sûs bölgesinin Temgrût'tan sonra ikinci önemli zâviyesi olan Timkedest Zâviyesi'ne yaptığı seyahate dair müşahedelerine ve Şeyh Ahmed b. Muhammed es-Sûsî ile oğlu Ebû Ali Hasan hakkında mâlûmata yer verdiği esere XIX. yüzyıl Mağrib tarihi, Sûs bölgesi ve buradaki zâviyeler, Mağrib ulemâsıyla ilgili kısa biyografiler, halk arasında yayılan Batı icatları hakkında da bilgi eklemiştir (Rabat Umumi Ktp., nr. 579K; el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 5616). 4. *Tırşu'l-ahbâr bimâcerâ âhire'l-erba'in mine'l-ĥarnî's-gâlis 'aşer li'l-müslimîne ma'a'l-küffâr ve fi 'utuvvi'l-Hâc Abdilkâdir ve ehli dâ'iretihi'l-füccâr*. Yedi bölüm ve bir hâtimeden oluşan eserde Fransa'nın Cezayir'e saldırmasını, onlarla Türkler arasında meydana gelen çarpışmaları, Emîr Abdülkâdir ile cihad üzerine biat yapılmasını, Cezayir ile Vehrân çevresinde müslümanlarla Fransızlar arasında cereyan eden savaşları, Fransızlar'ın bütün Cezayir'i işgal etmelerini, zarureten onların hâkimiyeti altında yaşayanları kınama ve hıristiyan olmakla itham etme meselesini, İslâm'da devlet başkanlığını ve ilgili hükümleri ele alan müellif kabile ve aile çevresinin etkisinde kalması bakımından Emîr Abdülkâdir'in siyasetini eleştirmiştir (Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târîhu'l-Cezâ'iri's-sekâfi*, V, 574; VII, 361-363; Rabat Umumi Ktp., nr. 496K, müellif hattı; el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 1476, 6533). 5. *Risâle fi ehli'l-başbûri'l-ḫuşâle*. Manda yönetimi sırasında Fransızlar'ın himayesini kabul eden, pasaportlarını alan ve kendileriyle iş birliği yapmaları eleştirmek, bunun dinen meşrû olmadığını açıklamak için kaleme alınmıştır (Menûnî, *Meşâdirü'l-Ârabiyye*, II, 138). Abdülhak Şeref, "Mevkıfû'l-Ârabî el-Meşrefî mine'l-himâyeti'l-konsiliyye min ḫilâli nâziletihî er-Risâle fi ehli'l-başbûri'l-ḫuşâle" adıyla bir makale yazmıştır (*Mecelle-tü'l-Haldüniyye*, sy. 5 [Tiyâret / Cezayir 2011], s. 225-244). 6. *Meşmûmü 'arrârî'n-necd ve'l-ğaytâni'l-mu'îd li-istinşâki'l-vâli ve enfâsi'l-mevlâ es-sultân*. Fas şehrinin valisine karşı Zerhûn halkının isyanından sonra valinin isteği üzerine yazılmıştır. Müellif siyaset kuralları, I. Hasan, Fas valisi, Filâlîler ve hükümdarları hakkında bilgi verdiği eserinde I. Hasan'ın söz konusu olay üzerine Zerhûn eşrafına gönderdiği mektuba, Fas şehrinin güzelliklerine, Benî Gardîs gibi tanınmış ailelere ve önde gelen şahsiyetlerine, 1870 Fran-

sa-Almanya savaşına, kâtiplerin niteliklerine, güzel yazı ve yazı malzemeleri gibi konulara dair mâlûmata da yer vermiştir (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 12082, müellif hattı). **7.** *el-Yevâkütü's-semînetü'l-vehhâce fi't-ta'rif bi-Sîdi Muḥammed b. 'Alî Mevlây Mecâce (Yâkûtetü'n-nesebi'l-vehhâce fi't-ta'rif bi-Sîdi Muḥammed b. 'Alî Mevlây Mecâce)*. Eserde Cezayir'de Mecâce bölgesinde XI. yüzyılın ortalarında yaşayan, kendi adıyla anılan zâviyede irşâdda bulunan, Âbehlül lakaplı Şeyh Muhammed b. Ali el-Mecâcî'nin biyografisi, hocaları, kerametleri, evlât ve ahfadı hakkında bilgi aktaran müellif Mağrib ve Cezayir'deki İdrîsîler'in neseplerinden de bahsetmiştir (nşr. Hamdâd b. Ömer – Arabî Bû Amâme, Beyrut 2012). **8.** *Temhidü'l-mecâl ve mâ verâ'ehâ mine'l-mâ'mûr ve işlâhu ḥâlî's-sevâhil ve's-suşûr (Rihletü şimâli'l-Mağrib)*. Sultan I. Hasan'ın 17 Şevval 1306 (16 Haziran 1889) tarihinde Fas'tan başlayarak çeşitli kabileleri, Şeşâven, Tıtvân, Tanca, Asîle, Arâiş ve Zerhûn gibi kuzey şehirlerini dolaşır tekrar Fas'a döndüğü seyahatine dairdir (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 2420K). **9.** *Rihle ilâ nevâhî Fâs*. 168 beyitlik bir manzumudur (Rabat Umumi Ktp., nr. 1264K/15). **10.** *Fethü'l-mennân fi şerhi Kaşideti İbni'l-Vennân (el-Mevâhibü's-seniyye fi şerhi's-Şemaḳmaḳiyye)*. İbnü'l-Vennân Ahmed b. Muhammed el-Himyefî et-Tüvâtî'nin Filâfi Hükümdarı III. Muhammed hakkında yazdığı kasidenin şerhi olup müellif eserinde kendi zamanında çay ve tütün kullanımı ile yine kendi zamanına kadar Filâfi Devleti'nin kısa tarihine de yer vermiştir (Rabat Umumi Ktp., nr. 629C; el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 12427; el-Hizânetü'z-Zeydâniyye, nr. 1041). **11.** *Aḳvâlü'l-mü'tâ'in fi't-ta'an ve't-tavâ'in*. Veba hastalığının mahiyetinden, tedavî ve korunma yollarından, Mağrib ve Cezayir'de XIX. yüzyılda meydana gelen veba olaylarından ve ölen kişilerden bahseder (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 2054, müellif hattı). **12.** *er-Rihletü'l-'arîza fi edâ'i'l-farîza*. Müellifin hac seyahati izlenimlerini içerir (Ahmediyye Kütüphanesi'nde bir parçası bulunmaktadır; İbn Sûde, II, 353). **13.** *Hâşiye 'ale'l-Mekkûdî*. İbn Mâlik'in *el-Elfiyye*'sine Abdurrahman b. Ali el-Mekkûdî'nin yazdığı şerhin hâşiyesidir (el-Hizânetü's-Subeyhiyye, nr. 312). **14.** *el-Feth ve't-teysîr fi şerhi kaşidetin ḥavet men hüm 'alâ ḳademi'l-beşîri'n-nezîr*. Felç olan başvezir Muhammed b. Arabî el-Câmî'nin şifa bulması için niyazda bulunduğu "Gavsîyye" adlı uzun urcûzesinin

şerhidir (el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 5271, müellif hattı). **15.** *Divân* (Rabat Umumi Ktp., nr. 204K, vr. 3-105, müellif hattı; Rabat el-Hizânetü'l-Haseniyye, nr. 2420, 5310). Meşrefî'nin divanı, çoğu Sultan I. Hasan'ın övgüsüne dair olmak üzere Faslı bazı devlet adamları ve kraliyet ailesinden kimseler hakkındaki methiyelerinden ve memleketi Cezayir'e ilgili şiirlerini ihtiva eder (İbn Sûde, *Delilü mü'errihî'l-Mağribi'l-aḳşâ*, II, 392; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihu'l-Cezâ'iri's-seḳâfi*, VIII, 220). **16.** *Künnâşetü'l-'Arabî el-Meşrefî*. Eserde tarih ve edebiyata dair okuma notları, müellife ve başkalarına ait şiirler, haber ve tarihler bulunur (Rabat Umumi Ktp., nr. 294; başka bir künnâşesi: nr. 471). **17.** *Takyid fi zemmi'l-belediyyin min ehli Fâs* (İbn Sûde, *Delilü mü'errihî'l-Mağribi'l-aḳşâ*, II, 450). Muhammed Gâli b. Mekki b. Süleyman el-Endelüsi el-Fâsî'nin, *es-Seyfü'l-meşrefî li-ḳaḳ'i lisâni'l-Meşrefî* adıyla kaleme aldığı reddiye (a.g.e., II, 494) bu eslerle ilgili olmalıdır. **18.** *ed-Dürrü'l-meknûn fi'r-red 'ale'l-'allâme Cennûn*. Bu eserinde müellifin tarikat ehlini savunup muhalifleri şiddetle eleştirdiği ve tenkidinde şer'i sınırları aştığı kaydedilir (İbn Sûde, a.g.e., II, 455; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihu'l-Cezâ'iri's-seḳâfi*, VII, 100). **19.** *'Acîbü'z-zâhib ve'l-câ'î fi faẓîḫati'l-Gâli el-Leccâ'i*. Muhammed Gâli b. Muhammed el-İmrânî el-Hasenî el-Leccâ'i'nin Emîr Abdülkâdir el-Cezâirî'ye yönelik eleştirilerine cevaptır (İbn Sûde, *Delilü mü'errihî'l-Mağribi'l-aḳşâ*, II, 489; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihu'l-Cezâ'iri's-seḳâfi*, VII, 99). **20.** *Varaḳât fi revâci's-sikke bi'z-ziyâde*. Yabancı sermayenin Mağrib'e girmesi üzerine çok tartışılan faiz konusuna ilgili olmalıdır (Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Târihu'l-Cezâ'iri's-seḳâfi*, VII, 203). Meşrefî'nin kaynaklarda diğer bazı eserleri de zikredilir (eserleri için ayrıca bk. Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Ebhâs ve ârâ'*, II, 178-191).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Zeydân, *İthâfû a'lâmi'n-nâs*, Rabat 1352/1933, V, 93, 99, 352, 369; a.mlf., *Mu'cemü tabaḳâti'l-mü'ellifin 'alâ 'ahdi devleti'l-'Aleviyyin* (nşr. Hasan el-Vezzânî), Rabat 1430/2009, II, 211-212; Abdüsselâm b. Abdülkâdir İbn Sûde, *Delilü mü'errihî'l-Mağribi'l-aḳşâ*, Dârülbeyzâ 1960, I, 121, 150, 229; II, 353, 392, 400, 431, 439, 450, 454, 455, 460, 468, 484, 489, 494; a.mlf., *İthâfû'l-mü'tâ'îl bi-vefeyâtî a'lâmi'l-ḳarnî's-sâliḳ 'aşer ve'r-râbi'* (nşr. Muhammed Haccî), Beyrut 1417/1997, I, 330; Abbas b. İbrâhîm, *el-Īlâm*, III, 52; IX, 27-28; Âdil Nüveyhiz, *Mu'cemü a'lâmi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1400/1980, s. 303-304; Menûnî, *el-Meşâdirü'l-'Arabîyye li-târihi'l-Mağrib*, Muhammediye 1410/1980, II, 91, 101-102, 103-104, 122, 124, 130, 138, 161, 162, 163-166;

a.mlf., *Mezâhiru yaḳazâti'l-Mağribi'l-ḥadîs*, Beyrut 1405/1985, I, 327; a.mlf., *Fihrisü'l-maḥtûḫâti'l-'Arabîyyeti'l-maḥfûza fi'l-Hizâneti'l-'amme bi'r-Rabâḫ*, Dârülbeyzâ 1999-2000, VI, 183; Abdülhâş el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 577-579; Zirîkî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 224; Muhammed Haccî, *Fihrisü'l-Hizâneti'l-ilmîyyeti's-Şubeyhiyye bi-Selâ*, Küveyt 1406/1985, s. 349; Ebü'l-Kâsım Sa'dullah, *Ebhâs ve ârâ' fi târihi'l-Cezâ'ir*, Beyrut 1990, II, 175-191; a.mlf., *Târihu'l-Cezâ'iri's-seḳâfi*, Beyrut 1998, I, 273, 346, 421, 504; II, 13, 349, 378; IV, 396; V, 106, 574; VII, tür.yer.; VIII, 44, 131, 165, 204, 220-221, 233; ayrıca bk. İndeks; Abdülatîf Hüsnî, *el-Uşûlü'l-fikriyye li-neş'eti'l-vaḫaniyyeti'l-Mağribiyye*, Dârülbeyzâ 1991, s. 19, 23, 32, 178, 182, 195, 219-220; Yahyâ Bû Aziz, *A'lâmü'l-fikr ve's-seḳâfe fi'l-Cezâ'iri'l-maḥrûse*, Beyrut 1995, II, 232-233; M. Abdullah İnân v.dğr., *Fehârisü'l-Hizâneti'l-Haseniyye*, Rabat 1421/2000, I, 543-544; II, 719-720, 948-949, 1046-1048; Y. S. Allûş – Abdullah er-Recrâcî, *Fihrisü'l-maḥtûḫâti'l-'Arabîyyeti'l-maḥfûza fi'l-Hizâneti'l-'amme bi'r-Rabâḫ*, Rabat 1421/2001, II/2, s. 159-160; Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşî, *Nesrü'l-cevâhir ve'd-dürer fi 'ulemâ'i'l-ḳarnî'r-râbi' 'aşer*, Beyrut 1427/2006, I, 865; Abdülhak Şeref, "el-Cezâ'ir fi 'uyûni'r-raḥḫâleti'l-Cezâ'iriyyin ḫilâle'l-ḳarnî't-tâsi' 'aşer: er-Raḥḫâletü'l-Meşrefî ünmüzcen", *Kâne't-Târihiyye*, sy. 20 (2013), s. 25-30 (<http://www.kanhistorique.org/Archive/2013/Issue20/Almachrafi> [04.11.2014]); M. Muhyiddin el-Meşrefî, "el-Meşrefî, el-'Arabî b. 'Alî", *Ma'lemetü'l-Mağrib*, Rabat 1426/2005, XXI, 7155.

AHMET ÖZEL

MEVKÛFÂTÎ ABDULLAH

(bk. ABDULLAH ÜSKÛDÂRÎ).

MEVLEVÎ, Molla Abdürrahîm

(ملا عبدالرحيم مولوى)

Abdürrahîm b. Saîd Mevlevî-yi Hüseynî-i Tâvgûzî (ö. 1300/1883)

Iraklı âlim, mutasavvîf ve şair.

1221'de (1806) Kuzey Irak'ta Halepçe'nin Tâvgûzî (Tâvuggûzî / Tavukgözü) nahiyesine bağlı Serşâte-i Havârû köyünde doğdu. Bâbâ Merdûh Rûhânî bu tarihi verirken Muhammed Ermin Zekî onun 1222'de, Abdülkerîm Müderris ise 1225'te (1810) doğduğunu kaydeder. Câf aşiretinin Tâvgûzî kolundan, İran Kürdistanı'ndaki Merivân kazasının köylerinden Çûrlu olan atası Ebû Bekir Muhammed Musannîf-i Şâhûyî-yi Çûrî'den (X./XVI. yüzyıl) dolayı Çûrîler diye anılan bir aileye mensuptur. Nesebi, Hz. Hüseyn'in soyundan gelen ve Medine'den VII. (XIII.) yüzyılda bölgeye gelip yerleşen Seyyid Muhammed Zâhid b. Mahmûd el-Medenî'ye (Pîr Hızır-ı Şâhû / Şaho) ulaşır. İlk eğitimini babası Molla Saîd'den aldı.